

เครื่องมือเกี่ยวข้าวถ้าไม่ใช่เคียว...มีอย่างอื่นอีกไหม?

ผศ.ดร.วิชาญ เอียดทอง^{1,2}

ก่อนวิถีชีวิตชาวนาไทยจะเปลี่ยนแปลงไปใช้รถเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องมือหลักในอนาคต จากอดีตที่ผ่านมาเครื่องมือหลักที่ใช้มากที่สุดในการเกี่ยวข้าวคือ เคียว เกิดคำถามขึ้นมาว่ายังมีเครื่องมืออื่นอีกไหมที่ใช้เกี่ยวข้าวได้ พบว่า ยังมี “หวู” และ “แกระ” เป็นเครื่องมือพื้นบ้านโบราณที่กำลังจะหายไปจากวิถีชีวิตชาวนาไทย ดังที่จะกล่าวต่อไป

หวู

เป็นเครื่องมือเกี่ยวข้าวชนิดหนึ่งของชาวม้ง บางครั้งอาจเรียกว่า “วู” หวูมักใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ (ข้าวที่ปลูกในที่ดอน) เนื่องจากเป็นพันธุ์ข้าวที่มีลำต้นค่อนข้างเหนียว คอรวงยาว ประกอบกับสภาพนิเวศในแปลงปลูกข้าวไร่มักขึ้นปะปนกับหญ้าและต้นไม้อื่น ทำให้ลำบากต่อการใช้เคียวเกี่ยวข้าว การใช้หวูเกี่ยวข้าวจะสะดวกกว่า สามารถเลือกเกี่ยวเฉพาะรวงข้าวได้ หวูมี ๒ แบบ คือ แบบมีด้ามจับและแบบไม่มีด้ามจับ

หวูแบบมีด้ามจับ

ตัวหวูทำจากแผ่นไม้ หรือเขาสัตว์ หรือเหล็กแผ่นไม้หนานัก (ปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้พลาสติกแทน) ทำเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายสามเหลี่ยมหน้าจั่ว โดยรวมกว้างประมาณ ๗-๘ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๐-๑๒ เซนติเมตร ส่วนที่เป็นมุมด้านล่างของตัวหวูจะมีลักษณะเป็นมุมแหลม ตรงกลางทำเป็นร่องยาวประมาณ ๓-๕ เซนติเมตรเพื่อเสียบใบมีด ซึ่งใบมีดนี้สามารถถอดเก็บหรือเปลี่ยนใหม่ได้ ด้านบนของหวูยึดติดกับกิ่งไม้ไผ่ยาวประมาณ ๘-๑๐ เซนติเมตร เพื่อใช้เป็นด้ามจับ ปลายด้ามจับด้านหนึ่งมีลักษณะเรียวแหลม

¹ ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ ๑ หูแบบมีด้ามจับและแบบไม่มีด้ามจับ

(ที่มาของภาพ: <http://www.sri.cmu.ac.th/~postharvest/>)

หูแบบไม่มีด้ามจับ

ตัวหูทำด้วยไม้ฉากเป็นแผ่นบาง ๆ รูปครึ่งวงกลมหรือเกือบครึ่งวงกลม กว้างประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ส่วนกว้างจะทำมุมแหลม สอบเข้าด้านใน ตรงกลางจะทำร่องยาวประมาณ ๔-๕ เซนติเมตรเพื่อใส่ใบมีด ส่วนที่เป็นไม้ตรงกลางจะเจาะรูประมาณ ๒-๓ รู ใช้เชือกร้อย เมื่อใช้งานจะสอดนิ้วมือเข้าไปในเชือก ซึ่งทำให้ถือหูได้กระชับมือและใช้ได้สะดวก

แกระ

เป็นเครื่องมือเกี่ยวข้าวชนิดหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๑๕๐) ที่ชาวนาปักขีได้ใช้เกี่ยวข้าว บางครั้งอาจเรียกว่า “แก้” หรือ “แกะ” ในบางท้องถิ่น (สุราษฎร์ธานี) เรียกแกระว่า “มัน” แกระมักใช้ในการเกี่ยวเกี่ยวข้าวที่มีคอรวงยาว ได้ทั้งข้าวกล่มและข้าวไร่ เนื่องจากเป็นพันธุ์ข้าวที่มีลำต้นค่อนข้างเหนียว กับสภาพนิเวศในแปลงนาข้าวที่มักขึ้นปะปนกับหญ้าและต้นไม้อื่น ทำให้ลำบากในการเกี่ยว การใช้แกระเกี่ยวข้าวจะทำให้สะดวกกว่า เพราะสามารถเลือกเกี่ยวเฉพาะรวงข้าวได้เช่นเดียวกับการใช้หว

ลักษณะของแกระจะประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๑. **ตาแกระ** หรือ **คมแกระ** ทำด้วยเหล็ก ลักษณะเป็นใบมีดยาวประมาณ ๕-๖ เซนติเมตรฝังอยู่ในกระดานแกระหรือตัวแกระ

๒. **กระดานแกระ** หรือ **ตัวแกระ** ทำด้วยไม้บาง ๆ รูปสี่เหลี่ยมคางหมู ด้านแคบฝังแผ่นเหล็กที่คมเหมือนใบมีดเพื่อใช้ตัดรวงข้าว

๓. **ด้ามแกระ** ทำด้วยปล้องไม้ไผ่ขนาดเท่านิ้วมือ เสียบขวางกับกระดานแกระตามรอยที่เจาะไว้ การใช้แกระเกี่ยวข้าวทำโดยการนำแกระใส่เข้าระหว่างนิ้วนางและนิ้วกลาง ใช้นิ้วชี้และนิ้วโป้งจับระหว่างรวงข้าว นำรวงข้าวมาทาบกับคมของแกระ และใช้คมแกระตัดที่คอรวงข้าวแต่ละรวง ส่วนมือที่ว่างก็ใช้

เก็บรวงข้าวที่ตัดแล้วจนเต็มกำมือ เมื่อข้าวเต็มกำมือก็นำมาวางไว้ในที่แห้ง เมื่อได้พอประมาณก็นำมาผูกรวงให้แน่นทำเป็นเลียงข้าว (มัดรวงข้าว) เพื่อที่จะนำไปเก็บไว้ในลอมข้าว (กองข้าว) ต่อไป

ภาพที่ ๒ แกระเครื่องมือเกี่ยวข้าวในภาคใต้
(ที่มาของภาพ: <http://www.oknation.net/>)

แหล่งสืบค้นข้อมูล

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๖. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์.

<http://www.sri.cmu.ac.th/~postharvest/>

<http://www.dailynews.co.th/agriculture/>

<http://app1.bedo.or.th/rice/>

<http://www.oknation.net/>